

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

Torma Viola

**Az emíliai dialektus
mássalhangzócsoportjainak fonotaktikája**

OTDK-dolgozat

Témavezető:

Dr. Huszthy Bálint
egyetemi adjunktus

Budapest, 2024

Tartalomjegyzék

1. Problémafelvetés	2
2. Bevezetés.....	3
2.1 A szótag.....	3
2.2 Szonoritási hierarchia	4
2.3 Szótagalkotó mássalhangzók	5
2.4 Extraszillabicitás.....	6
3. Az emíliai dialektus.....	8
4. Adatok.....	9
5. Szótagalapú vizsgálat.....	10
5.1 Bevezetés.....	10
5.1.1 Szonoritási hierarchia az emíliai dialektusra	10
5.2 Csoportosítás.....	11
5.2.1 Szóeleji mássalhangzócsoporthoz.....	12
5.2.2 Szóvégi mássalhangzócsoporthoz.....	23
5.3 Összegzés	29
Irodalomjegyzék.....	32
Függelék.....	35

1. Problémafelvetés

Az olasz dialektusok sokszínűségét alátámasztja a mondás, miszerint: „ha találnak egy érdekes jelenséget egy európai nyelvben, akkor biztosan lesz olyan olasz dialektus, amiben megtalálható ugyanaz a jelenség”. A dolgozatom magját képező nyelvjárás, az emíliai dialektus különlegessége, hogy olyan összetett mássalhangzócsoportokat találunk benne, amelyek legközelebb a szláv nyelvekben találhatók meg. Például a [zbdɛ:l] ’kórház’ (standard olasz megfelelője: ospedale), [paŋdg] ’egér’, [stamg] ’gyomor’ (standard olasz megfelelője: stomaco) szavakban szereplő mássalhangzócsoportok erősen eltérnek bármilyen más újlatin nyelvben létező mássalhangzócsoportoktól.

Jelen dolgozatban arra keresem a választ, hogy az emíliai dialektusban mely mássalhangzócsoportok engedélyezettek, melyek nem. Magánhangzó-kiesés miatt nagyon jelölt mássalhangzócsoportok jöttek létre, amelyek sok kérdést felvetnek a nyelv fonotaktikájával kapcsolatban.

A dolgozatomban a szótagstruktúra felől közelítem meg ezt a kérdést. Arra keresem a választ, hogy milyen mássalhangzók lehetnek a szótagkezdetben, a kódában, esetleg a szótagmagban. A *Sonority Sequencing Principle* (SSP) (Selkirk 1982, Zec 1989, Clemens 1990, Blevins 1995) kimondja, hogy a szótag legzengőbb szegmentumától (szótagmagtól) a szótag szélei felé fokozatosan csökken a szegmentumok szonoritása. Ha ezt szem előtt tartva megvizsgáljuk az emíliai dialektus szavait, akkor felmerül a kérdés, hogy például a [zbdɛ:l] ’kórház’, vagy a [fti:r] ’öltözik, INF’ szóban melyik szegmentumokat elemezzük szótagmagnak, hogy az SSP ne sérüljön, ugyanis a magánhangzók előtt található mássalhangzócsoportok nem követik a fokozatos szonoritási ereszkedést, hiszen az /f/ a [fti:r] szóban magasabb szonoritású, mint az őt követő /t/, és a /z/ a [zbdɛ:l] szóban zengőbb, mint az őt követő /b/ (ld. (2) Szonoritási hierarchia). Így felmerül a kérdés, hogy a SSP miatt külön szótagokba tartoznak-e a szóeleji mássalhangzók, ezáltal szillabikus¹ mássalhangzók-e ezek. Ellenben lehetséges-e, hogy vannak olyan mássalhangzócsoportok a nyelvben, amik nem alkalmazkodnak a SSP elvéhez? A [zbdɛ:l] ’kórház’ szóban háromtagú elágazó onset (szótagkezdet) van, vagy szillabikus /z/?

A dolgozat második részében egy másik elméleti keretrendszer vezet be. A szótagstruktúra elemzése már nem elégséges az emíliai dialektus mássalhangzócsoportjaival kapcsolatos kérdések magyarázatára, ugyanis vannak olyan nazális-zárhang kapcsolatok, amik

¹ Jelentése: szótagmagot alkotó, szótagmagban álló. Amennyiben ezek a mássalhangzók külön szótagot alkotnak, a szótagmagba kerülnek, így szillabikussá válnak.

szóelején engedélyezettek, és vannak olyanok, amik nem. Míg a *[ntɛ:r] 'takarít, INF' agrammatikus, a [mde:va] 'arat, E/3, múlt' nem, pedig mindkettőben a szóeleji mássalhangzócsoporthoz egy nazális hangból és egy zárhangból áll, ami azt jelenti, hogy a SSP mindkét helyen ugyanúgy sérül ^hiszen képzési módjuk, így zengősségi profiljuk (ld. (3) is megegyezik). A [mde:va] 'arat, E/3, múlt' szó mégis engedélyezett, a *[ntɛ:r] 'takarít, INF' szó viszont [antɛ:r]-ként realizálódik.

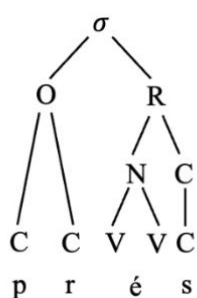
2. Bevezetés

2.1 A szótag

A szótagok elemzése a jelen fonotaktikai elemzések alapját nyújtják, így ebben a fejezetben a szótagokkal kapcsolatos alapfogalmakat mutatom be. A kezdeti generatív fonológiai modellekben (Chomsky-Halle 1968) még nem formalizálták a szótagot mint fonológiai egységet, ekkor még a beszédhangokat láncszerűen vizsgálták, de idővel világossá vált a szupraszegmentális szintű modellezések jelentősége.

A szótagok általában *szótagkezdetből* (onset) (O), *szótagmagból* (nucleus) (N) és *kódából* (C) állnak. A nucleus, vagy más néven szótagmag, a szótag legzengőbb eleme, és a jelenléte minden szótagban kötelező. A nucleus és a kóda együtt alkotja a rímet (R). Ahogy (2) is mutatja, a szótagot felépítő elemek több szegmentumból is állhatnak, elágazhatnak.

(1)

A szótagok szerkezete nyelvenként változhat. Vannak olyan nyelvek, amelyekben csak CV felépítésű szótagok léteznek (pl. számos ausztrónéz nyelv), és vannak nyelvek (pl. számos szláv nyelv), amelyek ennél összetettebb szótagokat is engedélyeznek.

2.2 Szonoritási hierarchia

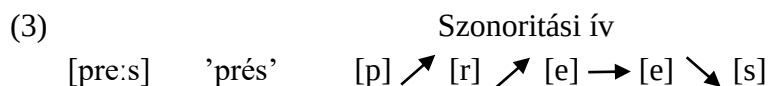
A beszédhangokat a szonoritási hierarchia alapján szonoritási osztályokba soroljuk be a zengősségük (hangzósságuk) alapján. A magánhangzók a legzengőbbek, őket követik az *r*-féle hangok, laterálisok, nazálisok, réshangok, végül pedig a zárhangok. A zöngés mássalhangzók zengőbbek, mint zöngétlen párjaik (Durand & Siptár 1997).

(2) Szonoritási hierarchia (Durand & Siptár 1997)

Zengősségi mutató (ZM)	Hangok
10	alsó nyelvállású magánhangzók
9	középső nyelvállású magánhangzók
8	felső nyelvállású magánhangzók
7	<i>r</i> -féle hangok
6	laterálisok
5	nazálisok
4	zöngés réshangok
3	zöngétlen réshangok
2	zöngés zárhangok
1	zöngétlen zárhangok

A (2)-ben látható szonoritási hierarchia egy skálát ír le, amiknek mesterséges határvonalai vannak. A szonoritás folytonos sor, a szonoritási hierarchia pedig ennek egy leegyszerűsített modellje. Ezt alátámasztja az is, hogy az évek során sok, a fent láthatótól eltérő változata készült el (pl. Kiparsky 1979, Clemens 1990, Krämer & Zec 2020).

A szótagok egy szonoritási ívet követnek: a szótagmag a legzengőbb szegmentum, innen a szótag két széle felé haladva egyre kevésbé zengők a szegmentumok. A *Sonority Sequencing Principle* (SSP) (Selkirk 1982, Zec 1989, Clemens 1990, Blevins 1995) tehát kimondja, hogy egy szótag belsejében nem törhet meg a szonoritási ív.

Például az (3)-ban ábrázolt *prés* szóban a [pr] onset emelkedő szonoritású, mivel a [p] zengősségi mutatója 1, az [r]-é pedig 7, így ennek a szónak az onsetje betartja az SSP elvét.

Ez az elv meghatározhatja, hogy mely szegmentumok tartoznak az onsethez, és melyek a kódához. Például a pondró szóban a SSP szerint az [n] biztosan a kódá, az [r] pedig biztosan az

onset része, mert nem lehetséges, hogy az egész mássalhangzócsoporthoz tartozzon, hiszen a [d] mindkét szegmentumnál alacsonyabb helyet foglal el a szonoritási hierarchiában, és így a szótag nem követné a szonoritási ívet. Tehát, a po.ndró és a pondr.ó nem lehetséges szótagolási mód. Így az SSP alapján ezt a szót vagy pon.dró-ként, vagy pond.ró-ként szótagoljuk. Bár a szótagolás szabályait az adott nyelv fonotaktikája határozza meg, Hayes (2009: 251–254) leírta a Maximal Onset Principle-t, miszerint a nucleus(ok) kiválasztása után minden kiosztatlan szegmentumot a kezdetbe sorolunk, addig a pontig, ameddig a kialakuló mássalhangzócsoporthoz az adott nyelv fonotaktikai szabályai szerint engedélyezett az onsetben. Így tehát a pondró szó szótagolása Hayes algoritmusa szerint pon.dró. Hayes algoritmusában azon a fonotaktikai univerzalitáson alapul, miszerint V.CV (ahol V bármely magánhangzó, C bármely mássalhangzó) jobb szótagolás, mint a VC.V, mert a szótagstruktúrában belül a kód jelöltebb pozíció, mint az onset (Itô 1989).

A *magánhangzó* és a *mássalhangzó* kifejezések definíciója attól függ, hogy a fonetika vagy a fonológia felől közelítjük meg azt. A fonetika aszerint tesz különbséget a két fogalom között, hogy míg a magánhangzó képzésénél a tüdőnkéből kiáradó levegő nem ütközik akadályba, addig a mássalhangzóknál valamely beszédképző szervünkkel akadályt alakítunk a levegőáramlatnak. Ezzel szemben, a fonológia absztrakt szintre helyezi a magánhangzó és a mássalhangzó fogalmát: a szótagmagot alkotó szegmentum az adott szóban a *magánhangzós*, a szótagkezdetet és a zárlatot alkotó szegmentum pedig *mássalhangzós* elem. A szonoritási hierarchiában minél feljebb helyezkedik el egy szegmentum, annál magánhangzósabb. Tehát a magánhangzósság is egy skála, az adott nyelv határozza meg, hogy a szonoritási hierarchiában hol húzza meg a határt, és hogy melyik szegmentumot engedi még a magánhangzós pozícióba (a szótagmagba), és melyiket nem.

2.3 Szótagalkotó mássalhangzók

Bizonyos nyelvekben, például sok szláv és germán nyelvben, nem csak magánhangzók, hanem (fonetikai értelemben vett) mássalhangzók is alkotják a szótagmagot. Ha egy szótag nucleusa, tehát a legzengőbb eleme, egy mássalhangzó, akkor szótagalkotó mássalhangzóról beszélünk. Például az angol ['bʌ.tŋ] 'gomb' szóban [tŋ] nem lehet kód az SSP szerint, mert emelkedő szonoritású. Ezért tehát a ['bʌ.tŋ] szó kétszótagú, az [n] a második szótag magja (Hayes 2009). Az angol nyelvben, tehát, [n] is alkothatja a szótag magját. Kijelenthetjük, hogy a zengősségi hierarchiában a nazálisok szintjén lévő szegmentumok alkotják a szótagmagot.

Jelöltségi viszonyok miatt, hogy ha egy bizonyos zengősségi mutatójú szegmentum lehet szillabikus, akkor minden nála magasabb zengősségi mutatójú szegmentum is alkothatja a nucleust (*Nuclear sonority law* (Zec 1989)). Tehát egy implikációs viszony van az alacsonyabb és a magasabb zengősségi mutatójú szótagalkotó mássalhangzók között. Például, ha az angol nyelvben nazálisok lehetnek szótagalkotók, akkor approximánsok és magánhangzók is lehetnek azok. Az angolban a nazálisok szintjéig bezárólag állhatnak a beszédhangok a szótagmagban. Szillabikus approximáns az amerikai angolban a [^hsʌ.r̩] (subtle) 'finom' szóban az [ʃ], szótagmagban álló magánhangzó pedig az [ʌ].

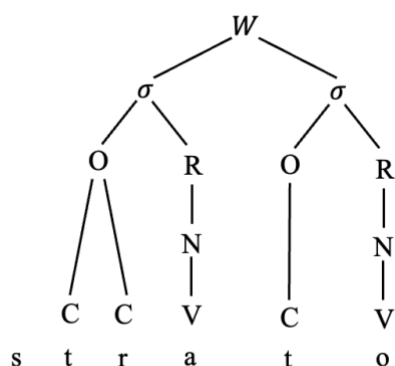
2.4 Extraszillabicitás

A szótagok elemzésekkor előfordul, hogy bizonyos szegmentumokat nem sorolunk be egyik szótagrészbe se, ezeket *extraszillabikus* (másképpen *extrametrikus*) szegmentumoknak nevezzük. A következőkben a standard olasz szóeleji sC mássalhangzócsoportokat mutatom be, hogy szemléltessem az extrametrikusság fogalmát.

Az olasz sC mássalhangzócsoportok elemzése szerteágazó²; én nem kívánok állást foglalni, hogy valóban extraszillabikus-e a szóeleji sC mássalhangzócsoport /s/ szegmentuma, ellenben bemutatom, hogy mit is jelent az extraszillabikusság a standard olasz sC mássalhangzócsoportjain keresztül.

Az extrametrikusság azt jelenti, hogy a szegmentumot nem soroljuk be a szótagszerkezetbe. (N)-ben például a *strato* 'réteg' szó ágrajza látható, ahol a szóeleji onset kétfelé ágazik, és az /s/ nem része ennek; a szótagszerkezeten kívül áll: extraszillabikus.

(4)

²Morelli (1999), Krämer (2009) és Huszthy (2016) például onsetként, Kaye (1992) kódaként, Davis (1990) pedig extraszillabikusként elemzi a szóeleji sC cluster /s/ szegmentumát.

Az /s/ extraszillabikusságát tükrözi az olasz névelőrendszer is. Ha egy főnév vagy egy melléknév első mássalhangzója az onsethez tartozik, akkor a határozott hímnemű névelő *il*, különben *lo* (Davis 1990).

(5)

il	lo
(a) <i>il libro</i> 'a könyv'	(b) <i>lo strato</i> 'a réteg'
<i>il premio</i> 'a díj'	<i>lo stivale</i> 'a csizma'
	(c) <i>lo psicologo</i> 'a pszichológus'
	<i>lo bdellio</i> 'a balzsamfa mézgagyantája'

(5a)-ban láthatók azok a szavak, amiknek olyan mássalhangzócsoporthal (vagy mássalhangzóval) kezdődnek, amik alkotják az onsetet. A *premio* 'díj' szó szóeleji mássalhangzócsoportha (/pr/), például, tartozhat onsetbe a standard olasz fonotaktikája szerint. (5b)-ben és (5c)-ben láthatók olyan szavak, amik olyan mássalhangzócsoporthal kezdődnek, amik nem képeznek jólformált onsetet. (5b)-ben olyan szavak láthatók, amik az SSP elvének mondanak ellent, hiszen egy szótagban az onsetnek emelkedő szonoritásúnak kell lennie, viszont a *strato* 'réteg' és a *stivale* 'csizma' szavakban az s zengőbb, mint a t, így az [st] szekvencia nem alkotja az onsetet. Ilyenkor az s extrametrikus szegmentum, nem tartozik egyik szótagrészhez sem. (5d)-ben olyan szavak láthatók, amikben a szóeleji mássalhangzócsoporthok nem alkotnak jólformált onsetet az olasz nyelvben, mert nem tartják be a *Minimal Sonority Distance* (Minimális Zengősségi Távolság) elvét, amely kimondja, hogy nem elég, hogy a szavak betartsák az SSP-t, az egymást követő szegmentumoknak bizonyos távolságra kell lenniük egymástól a szonoritási hierarchiában. Ha a *bdellio* szóban a szóeleji *bd* szekvenciát szótagkezdetként elemeznénk, akkor a szonoritási távolság az onset szegmentumai között 0 lenne, mert mind a *b*, mind a *d* zöngés zárhang, így mindkettő zengősségi mutatója 2. Így az első szótag nem követné a *Minimal Sonority Distance* elvét. Ugyanez elmondható a *psicologo* szó első szótagjára, ahol az onset a *ps*, lenne, ahol teljesül az SSP elve, de a szonoritási távolság 1, ami nem felel meg az olasz nyelv fonotaktikájának.

Az extraszillabikusság mindig *kivételeket* alkotó jelenségek esetén nyújt hasznos elemzési lehetőséget. Az (5b)-ben szereplő esetek csak szóeleji *sC* (ahol *C* bármely mássalhangzó) kapcsolatoknál alakul ki, a szóeleji /s/ fonéma egyediségére mutat rá. Az (5c)-ben szereplő szavak a olasz fonotaktikának nem megfelelő idegen szavak csoportját reprezentálják. Láthatjuk tehát, hogy az extraszillabikusság mindig valamilyen szabályszerűtlenséget, kivételességet magyaráz.

3. Az emíliai dialektus

Az emíliai dialektus Észak-Olaszországban, főleg Emília-Romagna régió nyugati részében beszélt nyelvváltozatok egyike, amely a gallo-itáliai nyelvek csoportjába tartozó emiliano-romagnolo dialektus egyike (Loporcaro 2009). Az emiliano-romagnolo dialektust Pellegrini (1977: 27: 272–273) három részre osztotta: kelet-emíliai (Piacenza, Parma, Reggio, Modena tartomány), nyugat-emíliai (Bologna, Ferrara tartomány) és romagnolo részekre. Én ezek közül az első két nyelvváltozat adataival foglalkozom.

Bár az emiliano-romagnolo dialektus grammatikáját (vagy annak egy részét) többen (Coco 1970, Biolcati 1980, Foresti 2010, Loporcaro 2009: 104–108) is leírták, az emíliai dialektusváltozat összetett mássalhangzócsoportjai sok még megoldatlan kérdést vetnek fel.

A gallo-itáliai dialektusok közös jellemzője, hogy az idő során a hangsúlytalan magánhangzók nagy része kiesett. A magánhangzó-kiesés az emíliai dialektusban az egyik legproduktívabb: a legtöbb magánhangzó pre-³ (6a) és poszttonikus⁴ (6b) pozícióban kiesett (Coco 1970, Foresti 2010: 124, Loporcaro 2009).

	<u>emíliai szó</u>	<u>stanard olasz</u> <u>megfelelője</u>	<u>jelentés</u>
(6) (a)	[dman]	domani	'holnap'
	[vde:va]	vedeva	'lát, E/3, múlt'
	[stmɛ:na]	settimana	'hét'
(b)	[lɛ:grma]	lacrima	'könny'
	[po:rdg]	portico	'tornác'
	[stamg]	stomaco	'gyomor'

Például, (6a)-ban látható [dman] szó a latin DEMANE szóból alakult ki, amiben a második szótag volt a hangsúlyos, az első szótag, tehát pretonikus, a harmadik szótag pedig poszttonikus pozícióban volt, így az első és az utolsó szótagban álló magánhangzók kiestek: DEMANE > [dman].

Ennek következményeként erősen jelölt, összetett mássalhangzócsoportok jönnek létre. Ezek elemzésével többen foglalkoztak már. Bafile (2001, 2003) Kormányászfonológiával elemzi az emíliai mássalhangzócsoportokat. Loporcaro (1998) amellett érvel, hogy a *Sonority*

³ A hangsúlyos szótag előtti pozícióban. Jelen esetben a hangsúlyos szótag előtti szótagban álló magánhangzó kieséséről van szó.

⁴ A hangsúlyos szótag utáni pozícióban.

Sequencing Generalization (ld. 2.2-ben SSP-ként) nem univerzális szabály, hanem csak irányelv. Ezt az emíliai dialektus szóeleji mássalhangzócsoportjainak vizsgálatával támasztja alá: bemutatja, hogy szótagkezdetek lehetnek azok a szóeleji mássalhangzócsoportok is, amelyek nem követik az SSP-t. Passino 2012-es cikkében a különböző emíliai nyelvváltozatokban vizsgálja az epentetikus (betoldott) magánhangzó helyét és minőségét, majd a szóeleji mássalhangzócsoportokról megállapítja, hogy TT, RR és TN mássalhangzócsoportok engedélyezettek (ahol T bármelyik obstruens, R bármelyik likvidát, N bármelyik nazálist jelöli), de NT és RT nem engedélyezettek. Repetti (1995, 1996) a mássalhangzócsoportokat feloldása miatt beékelődő (epentetikus) magánhangzók helyével foglalkozott az emíliai dialektus különböző változataiban. Cavirani (2018) az emíliai beszélők beszédpercepciójával foglalkozott. Az emíliai dialektus különlegessége, hogy a standard olasszal ellentétben⁵, minden mássalhangzócsoportban érvényesül a regresszív zöngésségi hasonulás (pl. olasz *segare* – emíliai [ˈzɡɛ:r] ’fűrész’, INF’). Cavirani a kutatásában azt mutatta be, hogy az emíliai beszélők akkor is azonos zöngésségű mássalhangzócsoportokat hallottak, amikor a más zöngésségű mássalhangzók egymásutóját játszották le nekik.

4. Adatok

Az adatok különböző szakirodalmakból származnak. Coco (1970), Loporcaro (1998), Passino (2012, 2013), Repetti (1995, 1996), Bafile (2001), és Cavirani (2018, 2022) által felhasznált adatokból dolgoztam. Az emíliai dialektusnak különböző változatai vannak. A függelékben jelölöm, hogy melyik adat melyik cikkből származik, illetve, hogy melyik változata az emíliai dialektusnak, amennyiben ez az információ a cikkben szerepelt. 92 adatból dolgoztam.

Az adatok írott forrásból származnak, így erősen befolyásolhatja őket, hogy mikor, milyen kódolással írták le őket. Az adataimat egységesen IPA kódolásúra írtam át, amikor egyértelmű⁶ volt számomra a jelölések ekvivalenciája (pl. č > [tʃ], ě > [ɛ̃]). Az emíliai dialektus variánsait egy nyelvként kezeltem, hogy több adatból dolgozhassak. Hogy kiküszöböljem az ebből fakadó hibalehetőségeket, releváns nyelvváltozatbeli különbségeket (pl. az epentézis helye szóvégi mássalhangzócsoportoknál) figyelembe vettem az elemzéseknél.

⁵ A standard olaszban csak akkor van zöngésségi hasonulás, ha a mássalhangzócsoport első szegmentuma egy szibiláns (Bertinetto & Loporcaro 2005)

⁶ Gyakran az amerikai fonetikai jelölést használták a cikkekben.

5. Szótagalapú vizsgálat

A szótagok struktúrája különösen érdekes az emíliai dialektusban, mert ebben a dialektusban a hangsúlytalan magánhangzók nagy része kiesik, ezáltal összetett mássalhangzócsoporthoz jönnek létre (pl. [zbdɛ:l] 'kórház', [sɑŋgv] 'vér', [lɛ:grma] 'könny'). Az ilyen mássalhangzócsoporthoz elemzésekor felmerül a kérdés, hogy mely szegmentumok milyen helyet foglalnak el a szótagban. A fejezet célja az emíliai dialektus összetett mássalhangzócsoporthoz részletes elemzése a szótagok vizsgálatán keresztül. Az adataimat szegmentumok szonoritása alapján figyelembe veszem. Feltételezésem alapján több olyan szó van, ami megszegi az SSP elvét. A fejezet célja, hogy megvizsgáljam, hogy milyen mássalhangzócsoporthoz sérül az SSP ebben a dialektusban, és hogy ennek milyen magyarázatai lehetnek.

5.1 Bevezetés

Ebben a fejezetben rendszerezem az emíliai dialektus néhány komplex mássalhangzócsoporthoz tartozó szavát, hogy megvizsgáljam, hogy pontosan milyen mássalhangzócsoporthoz törik meg a szonoritási ív.

5.1.1 Szonoritási hierarchia az emíliai dialektusra

A szegmentumok szonoritásának vizsgálatához egy szonoritási hierarchiára van szükségem: ehhez a Durand & Siptár (1997) által meghatározott szonoritási hierarchiát adaptáltam az emíliai dialektus mássalhangzóképzésére, hogy az jobban tükrözze a dialektus mássalhangzóképzését.

(7) Kiindulási szonoritási hierarchia

Zengősségi mutató (ZM)	Hangok
8	likvidák
7	nazálisok
6	zöngés réshangok
5	zöngétlen réshangok
4	zöngétlen zárréshangok
3	zöngétlen zárréshangok
2	zöngés zárhangok
1	zöngétlen zárhangok

A vizsgálat egyszerűsítése érdekében a szonoritási hierarchiából kihagytam a magánhangzókat, mert most a mássalhangzócsoporthoz összpontosítok. Az laterálisok és az r-féle hangok szintjét a likvidákkal helyettesítem Clements (1990) mintájára. Majd láthatjuk, hogy ez helytálló, az emíliai dialektusban a laterálisok (/l/) és az r-féle hangok (/r/) zengősség szempontjából ugyanúgy viselkednek, így a jelen dolgozatban egy kategóriába sorolhatjuk őket.

Az adatok között találtam olyan szavakat, amikben zárréshangok vannak, így ezeket beemeltem a szonoritási hierarchiába. A cikkek alapján nem tudom alátámasztani, hogy az affrikáták valóban különálló fonémák-e, de a jelen kutatásban ez nem lényeges, mert a szonoritásbeli különbségek fonetikai alapokon nyugszanak. Az elemzésben a zárréshangokat zárhang-réshang szevenciaként fogom értelmezni, hiszen egy zárhang és egy réshang egymás utáni realizációja erősen hasonlít az affrikátákéhoz. Tehát, amikor réshang-zárhang kapcsolatokról beszélek, ugyanúgy gondolok az affrikáta + zárhang kapcsolatokra is, hiszen az affrikáták második 'fele' fonetikailag azonos egy adott réshanggal (a [dʒ]-nél a [ʒ]-vel, a [tʃ]-nél az [ʃ]-sel). Tehát, amikor egy zárréshang megelőz egy zárhangot az onsetben, akkor az ugyanúgy az SSP megtörésének számít, mert a zárréshang második 'fele' zengősségben megegyezik egy réshang zengősségével, így az onset nem lesz emelkedő szonoritású.

Majd láthatjuk, hogy a réshangok és a zárréshangok valóban ugyanúgy viselkednek szonoritás szempontjából, így hivatkozhatok a frikatívákra és az affrikátákra egy csoportként. A zárréshangokat és a réshangokat mégsem vonom össze egy kategóriába, egyrészt mert a szakirodalom elkülöníti ezeket, másrészt, mert nem mindegy, hogy az adott réshangszerű (réshang vagy egy zárréshang második 'fele') elemet megelőzi-e egy zárhangszerű (zárhang vagy egy zárréshang első 'fele') elem, vagy nem. Tehát például a *ʃkarer* 'beszélget, INF' szó szóeleji mássalhangzócsoporthoz komplexebb a *skum* 'szárít, T/1, jelen' szóé, így a zárréshangok szintjének bevezetésével érzékeltetni tudom egy mássalhangzócsoporthoz összetettségét.

5.2 Csoportosítás

A emíliai szavakat két fő kategóriára soroltam a mássalhangzócsoporthoz pozíciója alapján: szóeleji és szóvégi csoportokra. Ezeket a kategóriákat tovább bontottam a mássalhangzócsoporthoz alkotó mássalhangzók zengősségi mutatója szerint, így jól átláthatóan be tudom mutatni azokat a szótagokat, amelyekben megtörik a szonoritási ív.

A szóbeljei mássalhangzócsoporthoz nem vizsgálom, hanem a szóhatárokat fókuszálom. Ezt azért teszem, mert a szó belsét nehéz szótagokon keresztül vizsgálni, mert sokszor nehéz

el dönteni, hogy hol húzódnak a szótaghatárok, így szélsőséges eseteket kell vizsgálni. Olyan mássalhangzócsoportokat kell keresni, amiknél a mássalhangzócsoponton belül kétszer is megtörik a szonoritási ív, mert a mássalhangzócsoport szegmentumai *heteroszillabikusak* (külön szótagokba tartoznak), így az első 'törés' a szonoritási ívben még csak a szótaghatárt jelzi, és csak a második 'törés' jelentheti az SSP megszegését.

- (8) [aspte:] 'várni'
- [dɒndla] 'menyét'
- [forbza] 'olló'
- [lɛ:grma] 'könny'
- [ma:ndga] 'ingujj'
- [palvra] 'por'

A (8)-ben látható szavakban nagyon összetett mássalhangzócsoportokat találunk, mégis a legtöbb esetben a szavak követik az SSP-t. Például a [forbza] szóban a szóbelseji mássalhangzócsoport zengősségi profilja: 8-2-6, így [for.bza]-ként szótagoljuk (miután figyelembe vesszük a Maximal Onset Principle-t), ami követi az SSP-t. Ugyanezt elmondhatjuk a (9)-ben látható szavak mindegyikére a [lɛ:grma]-n kívül.

A háromelemű mássalhangzócsoportoknál akkor mondhatjuk, hogy nem követik az SSP-t, ha a középső elem szonoritása mindkét szélső elem szonoritásánál magasabb. Ez a helyzet a [lɛ:grma] szóban is, melyben a mássalhangzócsoport zengősségi profilja: 2-8-7. Ebben az esetben feltételezhetnénk, hogy /r/ szótagalkotó, mert a szótagolás nem lehet [lɛ:gr.ma], mert az első szótag kódája kóda nem lenne ereszkedő szonoritású, a [lɛ:g.rma] esetében pedig a második szótagkezdet nem emelkedő szonoritású. A szó tehát három szótagból áll, a második szótag magja [r]. Ez azonban ellentmondásos lesz a 4.3. fejezetben olvasható konklúziókkal, így erre kivételként tekintek.

Összefoglalva tehát, egyszerűsíti a dolgunkat, ha csak szótaghatárokat vizsgálunk, mert a szóeleji mássalhangzócsoportoknál feltehetjük, hogy az egész szóeleji mássalhangzócsoport tautoszillabikus (egyazon szótaghoz tartozik), így az onset része, szóvégi mássalhangzócsoportoknál pedig feltételezhetjük, hogy az egész mássalhangzócsoport a kódába tartozik.

5.2.1 Szóeleji mássalhangzócsoportok

Ebben a fejezetben rendszerezem és bemutatom a szóeleji mássalhangzócsoportokat. Szóeleji mássalhangzócsoportokat tartalmazó szavakat egy táblázatban rendszerezem aszerint, hogy mi a szegmentumok zengősségi mutatója. Ugyanabba a sorba kerülnek azok a szavak,

amikben az első szegmentum zengőssége ugyanakkora, és ugyanabba az oszlopba kerülnek azok a szavak, amikben a második szegmentum zengőssége ugyanakkora. így könnyen el fogom tudni különíteni, azokat az eseteket, ahol az SSP nem érvényesül az onsetben.

A szóeleji mássalhangzócsoporthoz tartozik minden olyan CC-szekvencia, ami egy szóeleji mássalhangzócsoporthoz tartozik.

(9) Szóeleji mássalhangzó-kapcsolat

#C₀C₁C₂C₀

C₁ jelöli a mássalhangzó-kapcsolat első szegmentumát, C₂ pedig a második szegmentumot, C₀ pedig az esetlegesen előtte vagy utána álló mássalhangzókat. Az első oszlopban olvasható, hogy a mássalhangzócsoporthoz első szegmentuma (C₁) milyen zengősségi mutatójú. Az első sorban pedig azt láthatjuk, hogy az adott szóban C₂ milyen zengősségi mutatójú. A példák a táblázatban az alapsorban helyezkednek el a megfelelő sorban és oszlopban, hogy milyen zengősségi mutatójúak a mássalhangzócsoporthoz szegmentumai. Például a [fti:r] szó az első oszlop ötödik sorába tartozik, mert C₁ zengősségi mutatója 5, C₂ zengősségi mutatója pedig 1.

(10) Szóeleji mássalhangzócsoporthok (#C₁C₂)

		C ₂ zengősségi mutatója							
		1	2	3	4	5	6	7	8
C ₁ zengősségi mutatója	1	[ptaŋ] 'gomb' [pkæŋ] 'falat' [pkɛ:r] 'csíp, INF'				[psair] 'képes, E/3, jelen' [tstimoni] 'tanú'		[kpos] 'ismer, E/3, jelen' [pɲa:ta] 'fazék'	[klo:r] 'szín'
	2				[d̥d̥ʒe:va] 'mond, E/3, jelen'		[d̥ʒon] 'böjt'	[dmanɔga] 'vásárnap'	
	3	[tʃkarer] 'beszél, INF'							
	4		[d̥ʒdo:t] 'tizennyolc' [d̥ʒde:r] 'felkel, INF' [d̥ʒgrasja] 'szerecsétlenség'						
	5	[stme:na] 'hét' [stang] 'gyomor' [skum] 'szárit, T/1, jelen' [fti:r] 'öltöztet, E/3, jelen' [ftjats] 'vén csóka' [tstimoni] 'tanú'						[fnotʃ] 'édeskömény'	
	6		[zbde:l] 'kórház' [zge:r] 'fűrészel, INF' [zdizde:] 'felébred INF' [vde:va] 'lát, E/3, jelen'		[vtʃi] 'öreg'		[vzeŋ] 'közel'	[vɲir] 'jön, INF'	
	7		[mde:va] 'arat, E/3, múlt'					[mnɛ:stra] 'leves'	
	8								

A továbbiakban T-vel fogom jelölni az obstruenseket, P-vel a ploszívákat (zárhangokat), F-fel a frikatívákat (réshangokat), N-nel a nazálisokat, R-rel pedig a likvidákat. Mivel az obstruens kifejezés magába foglalja a zárhangokat és a réshangokat, a TT-szekvencia jelöli mind FP-t, PF-t, FF-t és PP-t is. Az abszolútérték jelekkel jelölöm, a zengősségi mutató értékét (pl. $|N|=7$). Így tehát $|P| > |F| > |N| > |R|$ és $|T| > |N| > |R|$ a szonoritási hierarchia.

A fenti táblázatban látunk példát szóeleji TT (pl. PF: [psair] 'képes, E/3, jelen', PP: [ptaŋ] 'gomb', FF: [vzeŋ] 'közel', FP: [fti:r] 'öltöztet, E/3, jelen'), TN (pl. [kɲos] 'ismer, E/3, jelen'), TR (pl. [klo:r] 'szín'), NN (pl. [mne:stra] 'leves'), és NT (pl. [mde:va] 'arat, E/3, múlt') kapcsolatokra. Egy szóeleji mássalhangzócsoporthoz akkor felel meg az SSP-nek, ha az első mássalhangzó szonoritása alacsonyabb a második mássalhangzó szonoritásánál ($|C_1| < |C_2|$), mert ekkor emelkedő az onset szonoritása. Így #PF, #TN, #TR megfelelnek az SSP-nek, de #PP, #FF, #NN, #FP és #NT nem.

Az emíliai dialektusban vannak olyan szavak is, amik a felszínen nem mássalhangzócsoporthoz kezdődnek, hanem egy nem-etimologikus magánhangzóval, ami magánhangzóbetoldást jelez. Ezekben az esetekben magánhangzó-epentézis (magánhangzóbetoldás) jelzi, hogy az adott mássalhangzócsoporthoz **nem engedélyezett** a szó elején a nyelv fonotaktikája szerint. Például [arspɔnder] 'válaszol, INF' szónál azért van /a/-epentézis, mert az *rsp- agrammatikus szóeleji mássalhangzócsoporthoz. Ezeket a szavakat is táblázatban ábrázoltam (11a) a betoldott magánhangzó utáni mássalhangzócsoporthoz szonoritása alapján, a betoldott magánhangzót pedig félkövér betűtípussal emeltem ki. (11b)-ben a (11a)-ban látható szavak átalakulásának folyamata a latin alakjuktól kezdve. Például az [alda:m] 'trágya' szó a latinul LAETEMEN volt, majd a *letame* és *ledame* alakokon keresztül *ldam lett a magánhangzókieésések után, amely alak előidézte a magánhangzó-epentézist (mivel az ld mássalhangzócsoporthoz szó elején agrammatikus volt), ezzel létrehozva az [alda:m] alakot (Loporcaro 1998).

(11) (a)

		C ₂ zengősségi mutatója							
		1	2	3	4	5	6	7	8
C ₁ zengősségi mutatója	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	7	[ante:r] 'takarít, INF'					[amvo:d] 'unoka' [anve:r] 'havazik, INF'		
	8	[arknoser] 'felismer, INF' [alke:] 'nyal, INF'	[alda:m] 'trágya'			[arspönder] 'válaszol, INF'	[alzum] 'olvas, T/1, jelen'	[armape:] 'marad, INF' [alɲa:m] 'faáru'	

- (b) lat. *NITIDARE > nettare > *nter > ante:r 'takarít, INF'
- lat. NEPOTEM > nepote > nevide > *nvod > [amvo:d] 'unoka'
- lat. NIVERE > *nivare > [anve:r] 'havazik, INF'
- lat. *LIGICARE > lekkar > *lker > [alke:] 'nyal, INF'
- lat. LAETEMEN > letame > ledame > *ldam > [alda:m] 'trágya'
- lat. RESPONDERE > respondere > *rspönder > [arspönder] 'válaszol, INF'
- lat. REMANERE > remanere > *rmanér > [armape:] 'marad, INF'

(11a)-ban olyan szavak láthatók, amik aNT (pl. [amvo:d] 'unoka'), aRT (pl. [alke:] 'nyal, INF') vagy aRN (pl. [armape:] 'marad, INF') kezdetűek. Ebből következtethetünk arra, hogy a szóeleji nazális-obstruens és likvida-obstruens kapcsolatokat nem engedélyezi az emíliai dialektus fonotaktikája (*#NT, *#RT és *#RN).

A (10)-ben bemutatott táblázatot leegyszerűsítettem (12), hogy megkönnyítsem az elemzést. Az sorok ugyanúgy a az első szegmentum zengősségét indikálják, az oszlopok pedig a második szegmentumét. Minden cellában maximum két adatot hagytam meg, és a (10) és (11a) táblázatokat összevontam, hogy átláthatóbbak legyenek az összefüggések.

(12)	1	2	3	4	5	6	7	8
1	[ptaŋ]				[psair]		[kɲos]	[klo:r]
2		[zbɛ:l]		[d̪ɛ:va]		[dʒon]	[dmaŋdga]	
3	[t̪karer]							
4		[ɖʒgrasja]						
5	[stamg] [fti:r]						[fnɔt̪]	
6		[zbɛ:l] [vɛ:va]		[vt̪i]		[vzeŋ]	[vɲir]	
7	[ante:r]	[mɛ:va]				[am̩vo:d]	[mne:stra]	
8	[alke:]	[alda:m]			[arspɔnder]	[alva:r]	[armɛne:]	

A szótagalapú vizsgálatban először arra kívánok válaszolni, hogy van-e olyan eset, amikor sérül az SSP elve, és ha igen, akkor mikor és milyen magyarázatok adhatók erre. Az elemzés elkezdéséhez lefektetek pár alapfeltevést, amik kiindulási pontként szolgálnak: 1. minden szegmentum valamelyik szótagrész eleme, tehát nincs kiosztatlan szegmentum; 2. a szóeleji mássalhangzócsoporthoz minden szegmentuma az első szótag onsetjébe tartozik; 3. csak magánhangzók állhatnak a szótagmagban.

Az SSP olyan esetekben nem sérül, amikor az első szegmentum szonoritása alacsonyabb a második szegmentum szonoritásánál ($|C_1| < |C_2|$), mert ellenkező esetben az onset nem lenne emelkedő szonoritású. Ezt a (13)-as táblázattal könnyen ellenőrizni tudjuk. A táblázat 'felső' részében látható szavak megfelelnek az SSP-nek, az 'alsó' részben található szavak pedig nem.

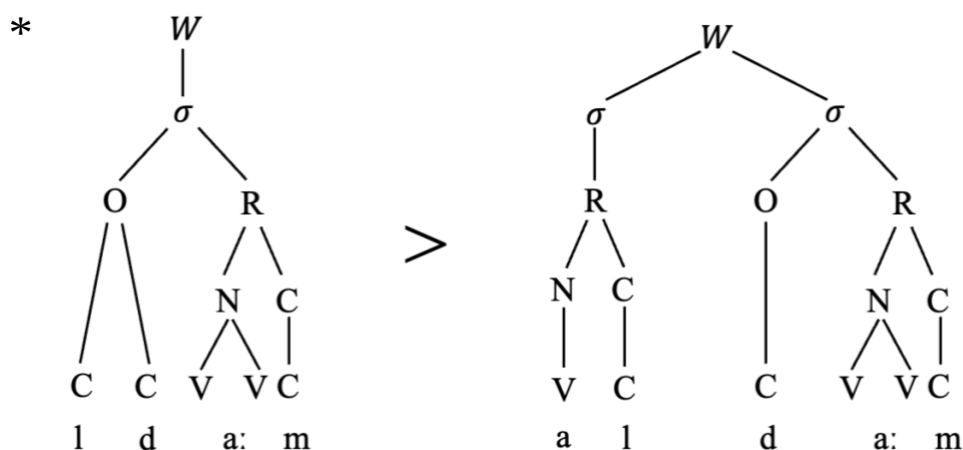
(13)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	[ptaŋ]				[psair]		[kɲos]	[klo:r]
2		[zbɛ:l]		[d̪ɛ:va]		[dʒon]	[dmaŋdga]	
3	[t̪karer]							
4		[ɖʒgrasja]						
5	[stamg] [fti:r]						[fnɔt̪]	
6		[zbɛ:l] [vɛ:va]		[vt̪i]		[vzeŋ]	[vɲir]	
7	[ante:r]	[mɛ:va]				[am̩vo:d]	[mne:stra]	
8	[alke:]	[alda:m]			[arspɔnder]	[alva:r]	[armɛne:]	

(13)-ban sárgával kijelölt cellák (pl. [kpos]), megfelelnek az SSP elvének, a zölddel kijelölt részekben (pl. [vde:va]) pedig az első szótag onsetje nem emelkedő szonoritású, így ellentmondanak az SSP-nek. Így tehát kijelenthetjük, hogy vannak olyan szavak, amik nem követik az SSP-t.

A szavak két esetben felelnek meg az SSP-nek. Egyrészt azokban az esetekben, ahol igaz, hogy $|C_1| < |C_2|$ ((13)-ban sárga színnel jelölt részek), illetve ahol $|C_1| > |C_2|$, de a nyelv feloldja ezt magánhangzó-epentézissel. Ugyanis feltételezhető, hogy akkor van magánhangzóbetoldás, amikor egy olyan mássalhangzócsoporthoz kerülne a szó elejére, aminek a szonoritása nem felel meg a nyelv fonotaktikájának (pl. [ld], [rm] stb.). A magánhangzóbetoldás után, ugyanis, a betoldott magánhangzó lesz az első szótag szótagmagja, és C_1 ennek a szótagnak a kódája lesz, ezáltal a mássalhangzócsoporthoz szembentumai külön szótagokba kerülnek (*heteroszillabikus* válnak) és nem merül fel egy ereszkedő szonoritású onset gyanúja. Például az [alda:m] szó magánhangzó-epentézis nélkül *[lda:m] lenne, ami egy szótagból állna, aminek az *ld*-szekvencia lenne az onset, ami nem felel meg az SSP-nek, mert $|l| > |d|$ ($8 > 2$). Így megtörténik a magánhangzóbetoldás: *[lda:m] > [alda:m]. Az [alda:m] szekvencia már kétszótagú: [al.da:m], a mássalhangzócsoporthoz pedig heteroszillabikus, így a második szótagban csak *d* tartozik a szótagkezdetéhez (14). A szó így már követi az SSP-t.

(14)

A emíliai dialektusban szavak elején három esetben látunk magánhangzóbetoldást: szóeleji RT-szekvenciáknál néhány szóeleji NT-szekvenciánál és szóeleji RN-szekvenciáknál.

Az SSP azokban az esetekben sérül, ahol igaz, hogy $|C_1| > |C_2|$ vagy $|C_1| = |C_2|$ ((13)-ban zöld színnel kiemelt részek), mégis magánhangzó-epentézis. Három ilyen eset van: szóeleji FP-

szekvenciák, néhány NT-szekvencia és szóeleji *szonoritási platók* (*sonority plateau*) (olyan mássalhangzó-kapcsolatok, ahol $|C_1|=|C_2|$).

(15)

<u>nem felel meg az SSP-nek</u>	<u>megfelel az SSP-nek</u>
#FP pl. [fti:r]	$ C_1 < C_2 $
néhány #NT pl. [mde:va]	néhány *#NT > #aNT pl. [antɛ:r]
#FF, #PP, #NN	*#RT > #aRT pl. [alva:r]
	*#RN pl. [arɒnɛ:]

(15)-ben is látható, hogy az NT-szekvenciák kétféle módon viselkedhetnek: van, amikor előidézik az epentézist, van amikor nem (pl. [antɛ:r] és [arɒvo:d], de [mde:va]). A szótagalapú vizsgálat során úgy tekintek az nazális-obstruens szekvenciákra, mintha azoknál egyik esetben sem lenne epentézis, ugyanis itt más okok miatt van az esetek egyik felében magánhangzó-betoldás. Az NT-kapcsolatok természetével és szabályszerűségeivel a fejezet végén foglalkozom részletesebben.

A következőkben arra keresem a választ, hogy mi lehet a magyarázat arra, hogy lehetnek olyan szavak, amik nem követik az SSP-t. Miért nincs az #FP és az #NT-szekvenciáknál magánhangzó-betoldás, amikor az #RN és az #RT-szekvenciáknál van, pedig mind a három esetben a az SSP megtöréséről van szó? A választ első körben az alapfeltevésekben kell keresni, miszerint:

- 1) Csak magánhangzók állhatnak a szótagmagban.
- 2) Minden szegmentum valamelyik szótagrész eleme, tehát nincs kiosztatlan szegmentum.
- 3) A szóeleji mássalhangzócsoporthoz minden szegmentuma az első szótag onsetjébe tartozik.

A következőkben úgy vizsgálom meg az adataimat, hogy az alapfeltevéseim ellentétét tételezem fel. Mi van, ha nem csak magánhangzók állhatnak szótagmagban, hanem mássalhangzók is? Vajon elemezhetem úgy az adataimat, hogy feltételezem, hogy nem minden szegmentumot kell beosztani a szótagrészekbe? A továbbiakban az #FP szekvenciákra fogok fókuszálni, mert ezek az SSP megtörésének szélsőségesebb esetei, mint a szonoritási platók.

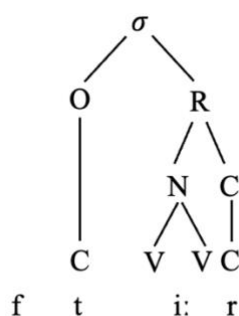
Először tegyük fel, hogy nem csak magánhangzók, hanem mássalhangzók is állhatnak a szótagmagban, tehát léteznek szillabikus mássalhangzók. Ekkor feltehetjük, hogy a szóeleji FP-szekvenciákban a réshangok szillabikusak, így nem törne meg az SSP. Például, a [tstimoni] 'tanú' szóeleji mássalhangzócsoporthoz (tst) zengősségi profilja: 1-3-1, így felmerül a kérdés, hogy a mássalhangzócsoporthoz egy szótagba tartozik-e (*tautoszillabikus-e*),

vagyis hogy mindhárom szegmentum az onsetbe tartozik-e. Amint feltesszük, hogy mássalhangzókat is oszthatunk szótagmagba, elérhetjük, hogy az SSP ne sérüljön, azáltal, hogy a mássalhangzócsoporthoz egyik (jelöltségi viszonyok miatt a legzengőbb) elemét szótagmagba oszthatjuk. Így a mássalhangzócsoporthoz két szótagba oszthatjuk el, így heteroszillabikus lesz. Ekkor a [tstimoni] szó szótagolása ekkor kétféle lehet: [ts.ti.mo.ni] vagy [tst.i.mo.ni]. ([t.sti.mo.ni] nem, mert akkor a második szótag onsetje nem követné az SSP-t.) Ezek közül a [ts.ti.mo.ni] preferált, a Maximal Onset Principle (ld. 2.2) alapján. Ekkor viszont az első szótag legzengőbb eleme, így a szótagmagja egy zöngétlen réshang. Lehetséges volna, hogy az emíliai dialektusban egy zöngétlen frikatíva alkossa a szótagmagot? Ezzel az esettel elérnénk, hogy ne legyenek olyan szavak, amik megtörik az SSP-t. A szótagalkotó frikatívák esete nagyon különleges lenne, mert minél alacsonyabb helyen helyezkedik el egy szegmentum a szonoritási hierarchiában, annál ritkábban szokott pozíciót elfoglalni a szótagmagban.

A szillabikus frikatívák esetét azonban rögtön meg is cáfolom, mert a *Nuclear Sonority Law* (Zec 1989) nem érvényesülne. A *Nuclear Sonority Law* kimondja, hogy ha egy bizonyos zengősségi mutatójú szegmentum lehet szillabikus, akkor minden nála magasabb zengősségi mutatójú szegmentum is alkothatja a nucleust. Tehát, jelöltségi viszonyok miatt nem lehetséges, hogy a réshangok szótagalkotók legyenek, a likvidák pedig nem, ugyanis a réshangoknak alacsonyabb a zengősségi mutatójuk. Mégpedig a magánhangzóbetoldás miatt tudhatjuk, hogy a likvidák nem állhatnak szótagmagban. Ha állhatnának, akkor nem kerülne a mássalhangzócsoporthoz elé egy magánhangzó, hogy kitöltse a szótagmagot. A *[lda:m] szót, például *[l.da:m]-ként szótagolnánk. Mivel az epentézis létrejöttét úgy értelmezzük, hogy akkor idézi elő a nyelv a magánhangzóbetoldást, amikor szóeleji mássalhangzócsoporthoz szonoritása nem felel meg a nyelv fonotaktikájának, így kijelenthetjük, hogy az emíliai dialektus epentézissel 'védekezik' a szillabikus likvidák ellen. Ebből viszont az következik, hogy a fent említett állításunk, miszerint a réshangok szótagmagban állhatnak, hamis. Az emíliai dialektusban tehát csak magánhangzók állhatnak szótagmagban, az első alapfeltevésünk nem cáfolható.

A következőkben tegyük fel, hogy nem kell minden szegmentumot kiosztani a szótagrészek között, vagyis hogy lehet olyan szegmentum, ami egyik szótagrészhez sem tartozik: tehát extraszillabikus (ld. 2.4). Például a [fti:r] szóban *f*-t elemezhetnénk extraszillabikusként, így a szó nem törné meg az SSP-t, hiszen ekkor csak a /t/ állna az onsetben.

(16)

Bár lehetséges volna, hogy C₁-t extraszillabikusként elemezzük, ez nem előnyös elemzési mód, mert itt egy teljes természetes osztály bármely eleme, tehát bármilyen réshang állhat ugyanabban a pozícióban. Az extraszillabicitás fogalmának bevezetésekor (ld. 2.4) kifejtettem, hogy ezt az elemzési mód akkor célravezető, ha valami kivételes, egyedi esetet magyarázunk. Itt viszont egy szisztematikus szabályszerűtlenségről van szó: nem csak az /s/-ről, mint a standard olaszban. Bármilyen réshang állhat szóeleji FP-szekvenciában: lehet /f/ ([fti:r] 'öltözni'), /s/ ([stmɛ:na] 'hét'), /v/ ([vde:va] 'látta') vagy /z/ ([zgɛ:r] 'fűrészelni') is. Így tehát a második alapfeltevés cáfolata sem értelmezhető.

A fent leírtakból az következik, hogy a szóeleji mássalhangzócsoporthoz valóban a szótagkezdet részei, és az SSP valóban megtörik az #FP, #FF, #PP, #NN és #NT kezdetű szavakban. A szakirodalomban kétféle megközelítést olvastam ennek magyarázatára: Passino (2013) #TT-szekvenciákról beszél, így nem veszi figyelembe, hogy a TT-szekvencia négyféle lehet, PF, PP, FF és FP, amik közül ez utóbbi három nem illeszkedik az SSP-hez. Loporcaro (1998) ezzel szemben arra a következtetésre jut az emíliai adatok alapján, hogy mivel a szóeleji mássalhangzócsoporthoz a szótagkezdethez tartoznak, így az SSP⁷ nem egy abszolút megszorítás, hanem csak egy általánosítás.

Én azt állítom, hogy az SSP valóban megtörik, de az #FP és az #NT-szekvenciák esetében ez nem annyira 'szembetűnő', mint az #RT és az #RN kapcsolatoknál. Ezzel magyarázható, hogy az előbbi esetben nincs magánhangzó-betoldás, az utóbbiakban pedig van. Ennek reprezentálásaként úgy alakítom át a szonoritási hierarchiát, hogy a szonoritási távolságokat is beleépítsem.

(17) Szonoritási hierarchia az emíliai dialektusban

likvidák (6) > > > nazálisok (3) > réshangok (2) > zárhangok (1)

⁷ A cikkében *Sonority Sequencing Generalization* (SSG)-ként szerepel.

A kiindulási szonoritási hierarchián (7) két dolgot változtattam. A likvidák és a nazálisok között megnőveltem a távolságot, mivel a réshang-zárhang és a nazális-obstruens kapcsolatok nem idézik elő a magánhangzóbetoldást (pl. [fti:r]), a likvida-nazális (pl. [armaɲe:]) kapcsolatok pedig igen. Emellett az obstruenseknél nem különböztettem meg a zöngés szinteket a zöngétlenéktől, hogy minimálisra tudjam csökkenteni a réshangok és a zárhangok szintjének a távolságát. Ezt megtehetem, mert az emíliai dialektusban van zöngésség szerinti hasonulás (Cavirani 2018), így az összes FP szekvencia között ugyanakkora lesz a szonoritási távolság: a [fti:r] 'öltöztet, E/3, jelen' szóban a *ft*-szekvencia szonoritási távolsága a kiindulási szonoritási hierarchia szerint 2, ahogy a [vde:va] 'lát, E/3, jelen' szó *vd*-szekvenciánál is 2 a szonoritási távolság. Így tehát feltételezhetem, hogy TT-szekvenciáknál nem számít a szegmentumok zöngéssége, a többi esetben pedig a nazálisok és a likvidák közti megnövelt szonoritási távolság biztosítja, hogy az epentézis megvalósuljon a megfelelő esetekben. Mindemellett, viszont, a zárhangok és a réshangokat nem kívánom ugyanarra a szintre helyezni, mert nem gondolom ekvivalensnek az #FP és a #PF kapcsolatokat az SSP szempontjából, és fontosnak gondolom kiemelni, hogy az emíliai dialektus nem alkalmazkodik minden esetben az SSP elvéhez.

A fentiek alapján a magánhangzó-betoldás szabálya így hangzik:

(18a) **Epentézis-szabály** az emíliai dialektusban: Szótaghatáron lévő mássalhangzócsoporthoz azokban az esetekben van epentézis, ha a belső (szóeleji mássalhangzócsoporthoz a második, szóvégi mássalhangzócsoporthoz az első (C_2)) szegmentum nem zengőbb, mint a külső (szóeleji mássalhangzócsoporthoz az első, szóvégi mássalhangzócsoporthoz a második (C_1)) szegmentum, és a szegmentumok szonoritási távolsága legalább 3.

(18b) **Epentézis-szabály** az emíliai dialektusban: Szótaghatáron lévő mássalhangzócsoporthoz azokban az esetekben van epentézis, ha $|C_1| - |C_2| > 2$

Ez #RN-nél ($6 - 3 = 3$), #RF-nél ($6 - 2 = 4$) és #RP-nél ($6 - 1 = 5$) teljesül, de #NF-nél ($3 - 2 = 1$), #NP-nél ($3 - 1 = 2$), #FP-nél ($2 - 1 = 1$), #PP-nél ($1 - 1 = 0$) #FF-nél ($2 - 2 = 0$) és #NN-nél ($3 - 3 = 0$) nem. Ez összhangban van azzal, hogy [armaɲe:] -nél (#RN), [alva:r] -nál (#RF) és [alke:] -nél (#RP) van epentézis, [mde:va] -nál (#NP), [fti:r] -nél (#FP), [ptaŋ] -nál (#PP) és [vzeɲ] -nél (#FF) nincs. Látható, tehát, hogy a (18)-ban leírt szabály (17) alapján illeszkedik az emíliai dialektusra.

A következő fejezetben bemutatom a szóvégi mássalhangzócsoportokat, és ellenőrzöm, hogy a szóeleji mássalhangzócsoportokról tett állítások összhangban vannak-e a szóvégi mássalhangzócsoportokkal.

5.2.2 Szóvégi mássalhangzócsoportok

A szóvégi mássalhangzócsoportokat a szóeleji mássalhangzócsoportokhoz hasonlóan rendszerezem: a mássalhangzócsoport szegmentumainak szonoritása alapján. A szóvégi mássalhangzó-kapcsolat közé tartozik minden olyan CC-szekvencia, ami egy szóvégi mássalhangzócsoport tagja. Itt C_2 jelöli a mássalhangzócsoport első szegmentumát, C_1 pedig a második mássalhangzót (19), C_0 pedig az esetlegesen előtte vagy utána álló mássalhangzókat.

(19) Szóvégi mássalhangzó-kapcsolat

$C_0C_2C_1C_0\#$

A (20)-ban ábrázolt táblázatban a sorokban olvasható, hogy a mássalhangzócsoport első szegmentuma (C_1) milyen zengősségi mutatójú, az oszlopokban pedig azt láthatjuk, hogy az adott szóban C_2 milyen zengősségi mutatójú. A példák a táblázatban az alapján helyezkednek el a megfelelő sorban és oszlopban, hogy milyen zengősségi mutatójúak a mássalhangzócsoport szegmentumai. Például a [sangv] 'vér' szó a második oszlop hatodik sorának cellájába kerül, mert a szóvégi mássalhangzócsoport utolsó két szegmentuma: gv. C_2 , vagyis az utolsó előtti mássalhangzó (g) egy zöngés zárhang, így zengősségi mutatója 2, tehát a második oszlopba kerül. C_1 , tehát a második szegmentum (v) egy zöngés réshang, melynek zengősségi mutatója 6, így a szó a hatodik sorba kerül.

(20) Szóvégi mássalhangzócsoporthok (#C₂C₁)

	C ₂ zengősségi mutatója							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1							[sent] 'szárít, T/I, jelen'	
2		[salva:dg] 'vad' [paɲdg] 'egér' [po:rdg] 'tornác' [gambd] 'könyök'				[tavd] 'langyos' [to:zg] 'mérég, PL'	[stang] 'gyomor'	[kald] 'forró' [fu:rb] 'ravasz' [orb] 'vak'
3								
4								
5	[mastf] 'férfi' [ftfats] 'vén csóka'							[mars] 'március'
6		[sangv] 'vér'						
7								[invern] 'tél' [ka:lm] 'nyugodt' [marm] 'márvány'
8								

C₁ zengősségi mutatója

(20)-ból az olvasható ki, hogy az emíliai dialektusban van példa szóvégi PP (pl. [po:rdg] 'tornác'), PF (pl. [sanɡv] 'vér'), FP (pl. [tavd] 'langyos'), NT (pl. [stamɡ] 'gyomor'), RT (pl. [orb] 'vak') és RN (pl. [invern] 'tél') mássalhangzócsoporthoz. A szóvégi mássalhangzócsoporthoz közül az felel meg az SSP-nek, amire igaz, hogy a mássalhangzócsoporthoz első szegmentuma zengőbb a második szegmentumnál ($|C_1| < |C_2|$, ahol C_1 a szó utolsó, C_2 az utolsó előtti mássalhangzója), mert ilyenkor ereszkedő az utolsó szótagban a kóda szonoritása. Ez az FP#, NT#, RT# és RN# mássalhangzócsoporthoz igaz, de a PP-re és PF-re végződő szavakra nem.

Szóvégi mássalhangzócsoporthoz között is találunk példát epentézisre, ahol vagy C_2 és C_1 közé, vagy a szó végére ékelődik be egy magánhangzó. (21)-ben ábrázolom azokat a szavakat, amiknél a szóvégi mássalhangzócsoporthoznál magánhangzó-betoldás van. Ezeket ugyanúgy rendszerezem szonoritás alapján, mint (20)-nál.

Repetti (1996) leírja, hogy az epentézis helye és minősége a dialektus-változatoként eltér. A szótagalapú elemzésnél az epentetikus magánhangzó helyének nem tulajdonítottam megkülönböztető szerepet, mert végsősoron csak az számít, hogy az epentézis miatt megváltozik a szótagstruktúra, és a szegmentumok más szótagrészbe kerülnek. Például [maager] (Coli) és [meegre] (Brisighella) 'sovány' szóban jelen vizsgálódásban mindegy, hogy a likvidák szótagkezdetek vagy kódák. A betoldott magánhangzó minősége is figyelmen kívül hagyható jelen elemzésben. Számunkra csak az érdekes, hogy a *[mV:gr] agrammatikus. Ha mindkét variációból találtam adatokat, akkor a táblázatban csak azt a variánst jelöltem, ahol C_1 és C_2 közé ékelődik be az epentetikus magánhangzó.

(21)

		C ₂ zengősségi mutatója							
		1	2	3	4	5	6	7	8
C ₁ zengősségi mutatója	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	7	[peton] 'hajkefe'	[ordɐn] 'rend'						
	8	[kwatar] 'négy' [dɛntɐr] 'bent'	[pe:ɡɐr] 'kövér' [negar] 'fekete' [ve:dɐr] 'üveg' [pete:ɡɐl] 'pletyka' [ma:ndɐl] 'mandula'				[lavar] 'ajak' [ka:vɐr] 'kecske' [ta:vɐl] 'asztal'		

(21)-ben van példa szóvégi TVN-re (pl. [ordɐn] 'rend') és TVR-re (pl. [negar] 'fekete'). Ebből következtethetünk arra, hogy az emíliai dialektus nem engedélyezi a szóvégi *TN, *TR és mássalhangzócsoportokat.

A (20)-ban szereplő adatokat leegyszerűsítettem (12)-höz hasonlóan: minden cellában legfeljebb két adatot hagytam meg, illetve egyesítettem (20) és (21) táblázatait, így átláthatóbb lesz az adatok elolvasása. Ezután sárgával kiszíneztem azokat a cellákat, ahol a szóvégi mássalhangzócsoport illeszkedik az SSP-hez, zölddel kiemelttem azokat a cellákat, ahol a szóvégi mássalhangzócsoport nem követi az SSP-t, és fehérén hagytam azokat a cellákat, ahol egy betoldott magánhangzó kettéválasztja a mássalhangzócsoportot.

(22)	1	2	3	4	5	6	7	8
1							[sent]	
2		[po:rdg]				[tavd]	[stamg]	[fu:rb]
3								
4								
5	[mastʃ] [ftʃats]							[mars]
6		[saŋgv]						
7	[peton]	[ordɐn]						[ka:lm]
8	[kwatar]	[negar]				[lavar]		

Az adatok elemzéséhez ismét három alapfeltevést fektetnek le: 1. csak magánhangzók állhatnak a szótagmagban; 2. minden szegmentum valamelyik szótagrészhez tartozik, tehát nincs extraszillabicitás; 3. a szóvégi mássalhangzócsoporthoz összes szegmentumát a kódába sorolom be.

(18)-ból láthatjuk, hogy a szavak kétféle esetben követik az SSP-t. Vannak azok a szavak, ahol teljesül, hogy $|C_1| > |C_2|$: ezek az FP# (pl. [tavd]), NT# (pl. [stamg]), RT# (pl. [mars]) vagy RN# (pl. [ka:lm]) szekvenciát tartalmazó szavak. Ezek megfelelnek az SSP-nek, mert teljesül, hogy az utolsó szótag kódja ereszkedő szonoritású. Emellett, még azok a szavak illeszkednek az SSP-hez, ahol magánhangzó-epentézis van. Magánhangzó-betoldás olyan esetekben van, ahol a szó nélküle nem illeszkedne az SSP-hez, így a nyelv betold egy magánhangzót, ezáltal a mássalhangzócsoporthoz első szegmentuma (C_2) az onsetbe kerül. Például a [negar] szóban magánhangzó-epentézis nélkül a szó *[negr] lenne. A *gr# agrammatikus, mert kódának ereszkedő szonoritásúnak kell lennie az SSP szerint, viszont az *r* zengőbb, mint a *g*. Azáltal, hogy a mássalhangzók közé ékelődik egy magánhangzó, a *[negr] kétszótagúvá válik: [ne.gar], ahol a második szótagban a mássalhangzócsoporthoz első szegmentuma (/g/) onset, a betoldott magánhangzó (/a/) szótagmag, a mássalhangzócsoporthoz második szegmentuma (/r/) pedig kóda.

Magánhangzó-epentézis viszont nem minden olyan helyzetben van, amikor a szó nem követi az SSP-t. A PP#, és a PF# szekvenciák esetében a szavak nem követik az SSP-t, mégis magánhangzó-betoldás. Például a [mastʃ] szóban az utolsó két szegmentum szonoritása rendre 2 és 6, így együtt nem alkothatnának kódot.

Ahogy megtettük a szóeleji mássalhangzócsoporthoz, úgy most is feltehetnénk a szillabikus mássalhangzók lehetőségét, erre nincs szükség, mert a szillabikus mássalhangzók nyelv, és nem pozíciófüggő tulajdonságok. Ha a szó elejét vizsgálva megállapítjuk, hogy az emíliai dialektusban nincsenek szótagalkotó mássalhangzók, akkor az egész nyelvre

kijelenthetjük ezt. Így a szavak végén is kizárom annak a lehetőségét, hogy az utolsó szegmentum (C_1) szillabikus legyen.

Ami az extraszillabicitást illeti, ugyanazt a cáfoló érvet a szóvégi mássalhangzókapcsolatoknál is megismételhetem. A PF#-szekvenciáknál több fonéma is ugyanolyan státuszban áll: /s/ például a [ftʃats] szóban, /ʃ/ a [mastʃ] szóban és /v/ a [sangv] szóban. Ráadásul az extraszillabicitás ellen szól az is, hogy ugyanaz a probléma szó elején és szó végén is előáll. Tehát nem csak a szegmentumok minősége, hanem azoknak a szóban elfoglalt pozíciója is alátámasztja, hogy nem extraszillabicitásról van szó.

A következőkben a szóeleji mássalhangzócsoporthoz elemzésénél bevezetett szonoritási hierarchiát (17) és Epentézis-szabályt (18) létjogosultságát ellenőrzöm a szóvégi mássalhangzóknál. Három esetet különítek el, hogy ezt megvizsgáljam: 1. azok a szavak, amik követik az SSP-t epentézis nélkül; 2. azok a szavak, amikben van epentézis; 3. azok a szavak, ahol nincs epentézis, pedig megtörik az SSP. Az első esetben a szóvégi mássalhangzócsoporthoz is illeszkednek az Epentézis-szabályhoz, mert ilyenkor $|C_2| > |C_1|$, és ha egy kisebb számból kivonunk egy nagyobbat ($|C_1| - |C_2|$), az eredmény biztosan nem lesz nagyobb 2-nél (mert az biztosan kisebb 0-nál). Például, a [sent] szó szóvégi mássalhangzócsoporthoz $|C_2| = 3$, $|C_1| = 1$. Ebben az esetben hamis, hogy $|C_1| - |C_2| > 1$, mert $1 - 3 = -2$, így ebben az esetben nincs epentézis. Ez összhangban van azzal, hogy a [sent] szóban valóban nincs betoldott magánhangzó. A másik két esetet (23)-ban rendszerezem. A táblázat bal felében a második eset szavai láthatók, tehát ahol van epentézis, mert nélküle megtörne az SSP. A táblázat jobb felében a harmadik eset szavai láthatók, tehát, ahol megtörik az SSP, mégis nincs epentézis. A sorokban azokat az eseteket soroltam fel, amik ezekhez a csoportokhoz tartoznak. A második és a negyedik oszlopokban a szegmentumok különbségét számolom ki. A második oszlopban azt várom, hogy a különbségek nagyobbak lesznek 2-nél, mert az Epentézis-szabály szerint ilyenkor van epentézis. A negyedik oszlopban azt várom, hogy a különbségek nem lesznek nagyobbak 2-nél, mert az Epentézis-szabály szerint ilyenkor nincs epentézis.

(23)

Megtörne az SSP, így van epentézis		Megtörik az SSP, de nincs epentézis	
$C_2C_1\#$	$ C_1 - C_2 $	$C_2C_1\#$	$ C_1 - C_2 $
PR# pl. [negar]	$6 - 1 = 5 > 1$	PP# pl. [po:rdg]	$1 - 1 = 0$
FR# pl. [lavar]	$6 - 2 = 4 > 1$	PF# pl. [mastʃ]	$2 - 1 = 1$

A második oszlopban látható, hogy valóban minden sorban a szegmentumok különbsége nagyobb 2-nél, így indokolt, hogy ezekben az esetekben legyen magánhangzó-epentézis. A negyedik sor minden sorában a különbségek nem nagyobbak 2-nél, így indokolt, hogy ezekben a szavakban ne legyen magánhangzó-betoldás. Ezzel beláttuk az Epentézis-szabály (18) a szóvégi mássalhangzócsoporthoz is illeszkedik.

5.3 Összegzés

Az emíliai dialektus szavait két nagyobb osztályba soroltam a mássalhangzócsoporthoz pozíciója szerint: szóeleji és szóvégi mássalhangzócsoporthoz csoportjába. Mindkét esetben a szegmentumok szonoritása alapján rendszereztem az adataimat, ezzel ellenőrizhetővé vált, hogy milyen mássalhangzócsoporthoz tartoznak az SSP, melyeknél nem, és ezek közül hol van magánhangzó-betoldás, és hol nincs.

Mind a szóeleji, mind a szóvégi mássalhangzócsoporthoz igaz, hogy szonoritási platók esetében nincs epentézis, a réshangok és a nazálisok megelőzhetik a zárhangokat a szótagkezdetben, és követhetik azokat a kódában. A likvidák nem előzhetik meg az obstruenseket a szótagkezdetben, és nem követhetik azokat a kódában. Ilyenkor a magánhangzó-betoldás miatt a mássalhangzócsoporthoz szegmentumai már nem ugyanabban a pozícióban fognak állni: szóeleji mássalhangzócsoporthoz heteroszillabikusak lesznek, C_1 kódába, C_2 pedig szótagkezdetbe kerül; szóvégi mássalhangzócsoporthoz C_2 az utolsó szótag onsetje, C_1 az utolsó szótag kódája (amennyiben a betoldott magánhangzó a mássalhangzók közé kerül). Ezekből a megállapításokból arra következtettem, hogy a réshang-zárhang, nazális-obstruens kapcsolatoknál és a szonoritási platóknál azért nincs magánhangzó-betoldás, mert a szegmentumok szonoritási távolsága alacsonyabb, mint a likvida-obstruens és a likvida-nazális kapcsolatoknál. A kiindulási szonoritási hierarchiát (7) úgy alakítottam át, hogy ezt tükrözze, így megkaptam az emíliai dialektus mássalhangzóinak szonoritási hierarchiáját (17). Ebből a szonoritási hierarchiából kiindulva megfogalmaztam az Epentézis-szabályt (18), ami kimondja, hogy csak akkor van epentézis az onsetben és a kódában, ha az tartalmaz egy olyan mássalhangzócsoporthoz, ahol a külső szegmentum magasabb szonoritású, mint a belső szegmentum és szonoritási különbségük nagyobb 2-nél. Bár a szabályt nem tudtam teljeskörűen ellenőrizni, mert nem minden mássalhangzócsoporthoz volt példám, de az Epentézis-szabály minden olyan adatra igaz, amihez hozzáférésem volt, legyen szó akár szóeleji, akár szóvégi mássalhangzócsoporthoz.

Van azonban egy kérdés, amit függőben hagytam. Mitől függ, hogy egy nazális-obstruens-szekvenciánál van-e magánhangzó-betoldás, vagy sem? Miért van epentézis az [ante:r] szóban, mikor a [mde:va] szóban nincs, pedig mindkettőben egy nazális-zárhang-szekvenciát látunk? (24a)-ban olyan szavak láthatók, amik előidézik a magánhangzó-epentézist, (24b)-ben pedig olyanok, amik nem.

- (24) (a) [ante:r] 'takarít, INF'
 [am̩vo:d] 'unoka
 [anv̩e:r]⁸ 'havazik, INF'
 (b) [mde:va] 'arat, E/3, múlt'
 [mn̩e:stra] 'leves'

A szonorítások vizsgálata már nem elégséges ennek a kérdésnek a megválaszolására. A szakirodalomban egyedül Loporcaro (1998) foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ő azt a megállapítást teszi, hogy a szóeleji /m/+C szekvenciák nem agrammatikusak, az /n/+C szekvenciák pedig igen. Én ezek szemben azt állítom, hogy az NT-szekvenciák kettős működésének a kulcsa a *homorganitás*. Amennyiben a nazális hangnak és az obstruensnek ugyanaz a képzési helye, olyankor van epentézis #NT-kapcsolatoknál, ahol más a képzési hely, ott nincs magánhangzó-betoldás. Az [ante:r] szóban a mássalhangzócsoporthoz szegmentumai azonos helyen képződnek, /n/ és /t/ is koronális hangok, tehát ebben az esetben van epentézis, ellenben a [mde:va] szóban a nazális hang labiális, az obstruens pedig koronális hang, így a mássalhangzócsoporthoz nem homorgán, tehát nincs epentézis. Ez a megállapítás szóvégi mássalhangzócsoporthoz is lefordítható. Két adatot találtam szóvégi TN-szekvenciára: [pet̩n] 'hajkefe' és [ord̩n] 'rend'. Mindkettőben homorgán a mássalhangzócsoporthoz, és mindkét esetben van epentézis.

Az szóeleji NT, és a szóvégi TN-szekvenciák mutatják, hogy a szonorítások vizsgálata nem elégséges egy nyelv fonotaktikájának meghatározásakor. A szonoritási hierarchia *képzési mód* szerint rendszerezi az szegmentumokat, azonban (24)-ben láthatjuk, hogy vannak olyan jelenségek, amik csak akkor magyarázhatók, ha a *képzési helyet* is be vesszük a képletbe.

Attól függ, hogy a szegmentumok egy bizonyos sorozata megtalálható egy nyelvben, hogy azok elég *felismerési kulcsot* biztosítanak-e ahhoz, hogy a *percepció* sikeres legyen (Rebrus–Trón 2002). Feltételezésem szerint, a szóeleji nem homorgán nazális-obstruens kapcsolatoknál azért nincs epentézis, mert ezeknél a mássalhangzócsoporthoz a képzési hely nem egyezik,

⁸ Ebben a szóban nem homorgán az NT kapcsolat, mégis van epentézis. Feltételezem, hogy ez egy hibás lejegyzés lenyomata: így az [anv̩e:r] valójában [am̩v̩e:r].

így több felismerési kulcs áll rendelkezésre. A homorgán #NT kapcsolatok esetében azért van magánhangzó-betoldás, mert azáltal, hogy az ilyen mássalhangzócsoporthoz elé kerül egy magánhangzó, nő a szegmentumok felismerhetősége. Ezt a hipotézist egy további kutatásban az AIS (Jaberg & Jud) és Vivaldi (*Vivaio Acustico delle Lingue e dei Dialetti d'Italia*) atlaszok segítségével érdemes lehet megvizsgálni.

Az emíliai dialektusban, tehát két ok miatt érvényesülhet a magánhangzó-betoldás. Egyrészt lehet azért, mert az azonos szótagpozícióban álló mássalhangzók szonoritási távolsága nagy, és nem érvényesül az SSP, ezt mondja ki az Epentézis-szabály, másrészt lehet azért, mert az azonos szótagpozícióban álló nazális-obstruens kapcsolat nem követi az SSP-t, és ezzel együtt a nazális és az obstruens képzési helye ugyanaz.

A dolgozatomban végén arra szeretnék rávilágítani, hogy a nem homorgán NT-kapcsolatok nagyon jelölt szekvenciák, kevés nyelvben vannak, így még sok izgalmas kérdést rejtenek. Az emíliai dialektus segítségével *jelöltségi* viszonyokat lehetne lefektetni a nem homorgán NT szekvenciák között a *fonotaktikai zártság* elvének segítségével. Vajon van olyan nem homorgán nazális-mássalhangzó kapcsolat, ami implikálja más nem homorgán nazális-mássalhangzó kapcsolatok létezését a nyelvben? Ez a kérdéstör egy további kutatási irányt nyújthat.

6. Konklúzió

A dolgozatomban az emíliai dialektus összetett mássalhangzócsoportjainak fonotaktikai sajátosságait vizsgáltam. A szótagstruktúrák elemzése során kimutattam, hogy az emíliai dialektusban számos olyan mássalhangzócsoporthoz létezik, amely nem illeszkedik az SSP-hez. Ezek közé tartoznak a szótagkezdetben az FP, PP, FF, NT és NN típusú szekvenciák, ahol a szonoritás nem monoton emelkedő, és a kódában a PF PP típusú szekvenciák, ahol a szonoritás nem monoton csökkenő. A magánhangzó-epentézis létrejöttét a szótagalapú elemzés során az SSP megszegésének és a szonoritási távolságnak tulajdonítottam, ennek fényében megfogalmaztam az Epentézis-szabályt, miszerint ahol a szonoritási távolság nagyobb 2-nél, létre jön a magánhangzó-betoldás. Emellett a nazális-obstruens kapcsolatoknak kiemelt figyelmet szenteltem, ugyanis ezekben az esetekben, annak ellenére, hogy a szavak nem illeszkednek az SSP-hez, nem minden esetben van magánhangzó-betoldás. Ezt a kettős működést a homorganitással magyaráztam. Megállapítottam, hogy két ok miatt lehet epentézis az emíliai dialektusban, amikor a szavak nem követik az SSP-t: a szonoritási távolság és a képzési helyek különbsége miatt.

Irodalomjegyzék

- Bafile, Laura 2001. La struttura vuota in fonologia: il caso della sincope e dell'epentesi nei dialetti emiliani. *Annali dell'Università di Ferrara, Sezione di Lettere*, Nuova Serie n. 2: 147–167.
- Bafile, L. (2003) Syncope, epenthesis and syllable structure: the case of some Italian dialects. *Rivista di Grammatica Generativa*, 28.
- Bertinetto, Pier Marco & Loporcaro, Michele 2005. The Sound Pattern of Standard Italian, as Compared with the Varieties Spoken in Florence, Milan and Rome. *Journal of the International Phonetic Association*, 35/2: 131–51.
- Biolcati, B. 1980. Lèzar e scrivar. *Grammatica del dialetto ferrarese*.
- Blevins, Juliette 1995. The syllable in phonological theory. In Goldsmith, John szerk., *The handbook of phonological theory*. Blackwell Kiadó, Cambridge. 206–244.
- Cairns, Charles E. & Feinstein, Mark H 1982. Markedness and the Theory of Syllable Structure. *Linguistic Inquiry*, 13/2: 193–225.
- Cavirani, Edoardo 2018. L'assimilazione di sonorità dei dialetti emiliani nell'interfaccia fonetica-fonologia. *Studi e Saggi Linguistici* 56/1: 137–167.
- Cavirani, Edoardo & Silke Hamann 2024. Formalising Phonological Perception: The Role of Voicing Assimilation in Consonant Cluster Perception in Emilian Dialects. *Journal of Linguistics* 60/2: 253–284.
- Chomsky, Noam & Halle, Morris 1968. The Sound Pattern of English. Harper & Row Kiadó.
- Clements, George Nickerson 1990. The role of the sonority cycle in core syllabification. In John Kingston & Mary E. Beckman szerk., *Papers in laboratory phonology I: between the grammar and physics of speech*. Cambridge University Press. 283–333.
- Coco, Francesco 1970. Il dialetto di Bologna. Forni Kiadó.
- Davis, Stuart 1990. Italian onset structure and the distribution of *il* and *lo*. *Linguistics* 28: 43–55.
- Durand, Jacques 1990. Generative and non-linear phonology. Longman Kiadó.
- Durand, Jacques & Siptár Péter 1997. Bevezetés a fonológiába. Osiris Kiadó.
- Foresti, Fabio 2010. Profilo linguistico dell'Emilia-Romagna. Laterza Kiadó, Bari.
- Goldsmith, John A., et al. 2011. The Handbook of Phonological Theory. 2. kiadás. Wiley-Blackwell Kiadó.
- Hayes, Bruce 2009. Introductory phonology. Wiley-Blackwell Kiadó.

- Huszthy, Bálint 2016. Arguments against the heterosyllabicity of /sC/ clusters in Italian phonology. In Ludmila, Veselovská & Jeffrey, K. Parrott & Markéta, Janebová szerk., *Proceedings of the 5th Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students*. Palacký University Olomouc. 74–85.
- Itô, Junko 1989. A prosodic theory of epenthesis. *Natural Language and Linguistic Theory*, 7: 217–259.
- Kaye, Jonathan 1992. Do you believe in magics? The story of s+C sequences. *SOAS Working Papers* 3: 293–313.
- Kiparsky, Paul 1979. Metrical structure assignment is cyclic.
- Krämer, Martin 2009. *The Phonology of Italian*. Oxford University Press.
- Krämer, Martin & Zec, Draga 2020. Nasal Consonants, Sonority and Syllable Phonotactics: The Dual Nasal Hypothesis. *Phonology*, 37/1: 27–63.
- Loporcaro, Michele 1998. Syllable Structure and Sonority Sequencing: Evidence from Emilian. In. Armin Schwegler et al. szerk., *Current Issues in Linguistic Theory*. John Benjamins Publishing Company.
- Loporcaro, Michele 2009. *Profilo linguistico dei dialetti italiani*. Laterza Kiadó.
- Morelli, Frida 1999. The phonotactics and phonology of obstruent clusters in Optimality Theory. PhD disszertáció, University of Maryland at College Park.
- Passino, Diana 2012. La fonotassi dei dialetti emiliani: osservazioni tipologiche e implicazioni teoriche. *XVIII Giornata di dialettologia*.
- Passino, Diana 2013. A place in the lexicon for the epenthetic vowels of the Emilian dialects. *Lingue e linguaggio* 1: 3–30.
- Pellegrini, Giovan Battista 1977. *La Carta dei Dialetti d'Italia*. Pacini kiadó.
- Rebrus Péter & Trón Viktor 2002. A fonotaktikai általánosításokról. Kísérlet a magyar mássalhangzó-kapcsolatok nem-reprezentációs leírására. In Maleczki Márta szerk., *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei*. Szeged, SZTE. 17–63.
- Repetti, Lori 1995. Variazione nella sillabificazione: il caso dei dialetti emiliani e romagnoli. *Rivista Italiana di Dialettologia* 19: 41–56.
- Repetti, Lori 1996. Syllabification and Unsyllabified Consonants in Emilian and Romagnol Dialects.
- Selkirk, Elisabeth 1982. The syllable. In H. V. d. Hulst & N. Smith szerk., *The structure of phonological representations: Part 2*. Foris kiadó. 337–384.

- Steriade, Donca. 1999. Alternatives to the syllabic interpretation of consonantal phonotactics. In Fujimura, O. & Joseph, B. & Palek, B. szerk., *Proceedings of the 1998 Linguistics and Phonetics Conference*. The Karolinum Press. 205–242.
- Steriade, Donca 2000. Directional asymmetries in place assimilation: a perceptual account. In Hume, E. & Johnson, K. szerk., *Perception in Phonology*, Academic Press.
- Steriade, Donca. 2002. The syllable. In W. Frawley szerk., *Oxford Encyclopedia of Linguistics*.
- Steriade, Donca 2009. The Phonology of Perceptibility Effects: the P-map and its consequences for constraint organization. In Hanson, Kristin & Inkelas, Sharon szerk., *The Nature of the Word: Studies in Honor of Paul Kiparsky*. 151–79.
- Szigetvári Péter 2000. Dismantling Syllable Structure. *Acta Linguistica Hungarica*, 47/1/3: 155–81
- Zec, Draga 1989. Sonority Constraints on Syllable Structure. PhD disszertáció, Stanford University.

Függelék

Adat	Forrás	Terület
[arknosər]	Coco 1970	Bologna
[aspte:]	Coco 1970	Bologna
[dman]	Coco 1970	Bologna
[dmanɔdga]	Coco 1970	Bologna
[dʒdo:t]	Coco 1970	Bologna
[dʒgrasja]	Coco 1970	Bologna
[dʒon]	Coco 1970	Bologna
[famna]	Coco 1970	Bologna
[forbza]	Coco 1970	Bologna
[gambd]	Coco 1970	Bologna
[kɲos]	Coco 1970	Bologna
[ma:ndga]	Coco 1970	Bologna
[palvra]	Coco 1970	Bologna
[pi:gra]	Coco 1970	Bologna
[po:rdg]	Coco 1970	Bologna
[ponɔdg]	Coco 1970	Bologna
[ptaŋ]	Coco 1970	Bologna
[salva:dg]	Coco 1970	Bologna
[saŋgv]	Coco 1970	Bologna
[tavd]	Coco 1970	Bologna
[to:zg]	Coco 1970	Bologna
[tstimoni]	Coco 1970	Bologna
[tʃkarer]	Coco 1970	Bologna
[vzeŋ]	Coco 1970	Bologna
[zbdɛ:l]	Coco 1970	Bologna
[zdaŋdla]	Coco 1970	Bologna
[alɲa:m]	Passino 2012	Bologna
[anvɛ:r]	Passino 2012	Bologna
[negar]	Passino 2012	Bologna
[meegre]	Repetti 1996	Brisighella
[maager]	Repetti 1996	Coli
[dɛntɛr]	Bafile 2001	Finale Emilia
[fúrb]	Bafile 2001	Finale Emilia
[kálm]	Bafile 2001	Finale Emilia
[kávɛr]	Bafile 2001	Finale Emilia
[mándɛl]	Bafile 2001	Finale Emilia
[ólɲ]	Bafile 2001	Finale Emilia
[órdɛn]	Bafile 2001	Finale Emilia
[pégɛr]	Bafile 2001	Finale Emilia
[petégɛl]	Bafile 2001	Finale Emilia

[távəl]	Bafile 2001	Finale Emilia
[tórel]	Bafile 2001	Finale Emilia
[védər]	Bafile 2001	Finale Emilia
[alke:]	Loporcaro 1998	Grizzana
[am̩vo:d]	Loporcaro 1998	Grizzana
[armaɲe:]	Loporcaro 1998	Grizzana
[arspənder]	Loporcaro 1998	Grizzana
[ka:ska]	Loporcaro 1998	Grizzana
[klo:r]	Loporcaro 1998	Grizzana
[mde:va]	Loporcaro 1998	Grizzana
[mnɛ:stra]	Loporcaro 1998	Grizzana
[pɲa:ta]	Loporcaro 1998	Grizzana
[pt̃:]	Loporcaro 1998	Grizzana
[stme:na]	Loporcaro 1998	Grizzana
[zbdutʃe:]	Loporcaro 1998	Grizzana
[zdizde:]	Loporcaro 1998	Grizzana
[ddʒe:va]	Loporcaro 1999	Grizzana
[døndla]	Loporcaro 1999	Grizzana
[invern]	Repetti 1996	Mesola
[kald]	Repetti 1996	Mesola
[kwatar]	Repetti 1996	Mesola
[lavar]	Repetti 1996	Mesola
[marm]	Repetti 1996	Mesola
[mars]	Repetti 1996	Mesola
[orb]	Repetti 1996	Mesola
[sent]	Repetti 1996	Mesola
[peton]	Passino 2012	Parma
[povor]	Passino 2012	Parma
[furan]	Passino 2012	Piacenza
[al'vum]	Repetti 1995	Travo
[al'zum]	Repetti 1995	Travo
[skum]	Repetti 1995	Travo
[mastʃ]	Bafile 2001	
[bdɛ:l]	Cavirani 2018	
[pkæŋ]	Cavirani 2018	
[pkɛ:r]	Cavirani 2018	
[zɡɛ:r]	Cavirani 2018	
[ftʃats]	Cavirani 2022	
[alda:m]	Loporcaro 1998	
[antɛ:r]	Loporcaro 1998	
[dʒdɛ:r]	Passino 2012	
[lɛ:ɡrma]	Passino 2012	
[paɲdg]	Passino 2012	

[stamg]	Passino 2012
[to:zg]	Passino 2012
[alva:r]	Passino 2013
[fti:r]	Passino 2013
[psair]	Passino 2013
[vɲir]	Passino 2013
[fnotʃ]	Passino 2016
[vde:va]	Passino 2016
[vtʃi]	Passino 2016